

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Joannis Schefferi Argentoratensis De Re Vehiculari Veterum Libri Duo

Scheffer, Johannes

Francofurti, 1671

Cap. VIII. De Animalibus domesticis ad vehicula.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13156

ab Ulpiano dicta putant *vehicula camerata*, scilicet à *καμδρα* sive *camera*, quod incurvum notat tectum, atq; ita etiam de vehiculis seu capsarum tectis usurpatum. Latini alias hæc tecta nominarunt *tympana*, si quæ Servio est fides. Ita enim habet lib. Georg. Virg. II. *Tympana, tecta vehiculorum.*

Cap. VIII.

De Animalibus domesticis ad vehicula.

Boves primum juncti ad vehicula. Bos ruricola, arator. Prometheus eos primus junxit. Κνωδαλα. Alii hoc Baccho tribuunt, vel Osiridi, quod explicatur. Alii Cereri, de quo Vossii sententia ponderatur. Alii Philomelo. Hyginus emendatur. Alii Buzugi seu Epimenidi, vel Habidi, quod exponitur. Lucretius refellitur & Tertullianus. Res equestris de dorso, de jugo. Isidorus notatur. An equitare prius sciverint, quam equos jungere vehiculo. Pollux examinatur & exponitur, cum Scholiaste Homeri & Plinio. Thessali, Centauri, Bellerophon, Sesamhofes aut Sesostris quid invenerint. Boves adhibiti etiam ad vehicula ornatiore & civilia. Sacerdotum, Regum, Matronarum, Reginarum, militum. Leonis interpres notatur. Boves in cursu publico. Boves aliquando sat veloces. Asini ad vehicula. Vehere collo. Columella explicatur. Asini ad aratra & molas. Asinus molaris, machinarius. Muli ad vehicula. Festus explicatur. Num juncti prius, quam equi. Oxylus quid excogitarit. Scholiastes Pindari rejicitur. Muli ad currus regios imperatoriosque, item mule. Iumenta pro mulabus. Mule in vehiculis Matronarum Præsidumque in provinciis. Mula carrucariæ. Quid in eis spectatum. Mula in cursu publico, rheda fiscali, & vehiculis aliis ad iter. Mula celeriores mulis. Muli etiam ad rhedas. Varro emendatur. Item plaustra. Ὑποζωγία pro mulis. Locus Regum IV. cap. 5. examinatur, versioque illius Græca rejicitur. Muli ad clitellas. Mula ad vehicula aptiores. Ζέου & ἠραδίων. Mula ad trahendas molas & aratra. Bos, an mula præstantior. Equi ad plaustra quoque, rarissimè ad aratra.

Vehicula cum sua sponte aut virtute propria incedere haud valeant, duci trahive debent ab aliis. Illi sunt vel homines, vel bruta. Bruta sunt vel domestica, vel feræ ad hoc domitæ. Nam omnium

omnium olim usus fuit, hodieq; aliquando esse consuevit in vehiculis. Ex domesticis animalibus notissimi receptissimiq; boves sunt ac equi. Quorum quodnam primum ad hos usus fuerit adhibitum, dubitari posse videtur. Nam & equos in vehiculis Scriptores vetustissimi commemorare solent. Pro bubus tamen plura facere putarim. Equus sanè sua indole naturaq; ferocior, longèq; difficilius regi potest; præterea est bellicis negociis ac pugnis aptior. At verò bos est genitus ad laborem, maximè agrestem. Cic. II. de Nat. Deor. *Boum ipsa terga declarant, non esse se ad onus accipiendum figurata. Cervices autem nata ad jugum: tum vires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda.* Hinc apud Ælium nostrum appellatur *γεωργός*, lib. V. cap. 14. Quomodo legimus alicubi apud Priscianum:

Agricolæque boves plaustris domitare sonoris.

Ruricolæ pro eo dixit Ovidius lib. I. Fast.

Lanigerumque pecus, ruricolæque boves.

Hesiodo ex hac causa bos est *αὐτὸν*, lib. II. Oper. Quod occurrit & in veteri lege Attica, cujus mentionem facit Ælianus noster, ante dicto loco, & repetitur ab Arato v. 133. Phæn. Latini pariter sic *bovem aratorem* usurparunt. Svet. in Flav. *Bos arator discusso jugo triclinium irrupit.* Ovidius loco ante dicto:

— — *Cedebat taurus arator equo.*

Constantino bos est aratorius l. I. t. 30. C. Theod. *Non seruos aratores aut boves aratorios pignoris causa de possessionibus abstrahunt.* Jam quia bos arator est, sociumque laboris agrique cultura habemus hoc animal, uti Plinius de ipso loquitur, quin ipsius quam equorum usus sit vetustior, in vehiculis ambigi vix potest. Nemo enim dubitat, quin agricultura sit antiquior militia, ad quam olim equi maximè, ac fortassis primum adhiberi consueverunt. Bovem certè primum ad agriculturam usurpatum consensu tradunt antiqui. Unde Ovid. lib. I. Met. *Semina tum primum longis Cerealia sulcis*

Obruta sunt, pressique jugo gemuere iuveni.

Loquitur de primis temporibus orbis conditi, & argentea ætate, statimq; cum agricultura ipsa, boum ad aratra & vehicula junctura

ram ostendit inventam, nulla facta eqvorum mentione. Igitur & Hesiodus, Poëta vetustissimus, non eqvos comparari sibi vult ad opera agrestia, sed boves. Verba ejus sunt in II. Oper.

Οἶκον μὲν παρ' ἄριστα, γυναῖκά τε, βῆν τ' ἀρόηρα.

Facit huc, quod apud Æschylum Prometheus de junctura utriusque, bovis & equi, loquens, primo loco bovē nominet. Verba ejus:

Κἄ' ζευξά πρώτῳ ἐν ζευγοῖς κνώδαλα
 Ζεύγλαις δ' ἀλεύοντα σώμασιν θ' ὅπως
 Θνητοῖς μεγίστων διαδόχοι μοχθημάτων.
 Ἔνιουθ'.

Primus ad juga copulavi jumenta collis & corporibus servientia, ut hominibus maximorum laborum ex equat ores fierent. Κνώδαλα hic plane boves. Scholiastes ibi: Ἐζευξά ἐν ζευγοῖς κνώδαλα καὶ βόας δ' ἀλεύοντα. Boves ergo primum subjugati, & aratro, mox vehiculo adjuncti. Fuitq; rei hujus auctor Prometheus, si Æschylum audimus. Nec fortassis contemnendus est, cum Prometheus sæpissimè sit Noa. Vossius I. de Idol. cap. 18. *Addam, Patriarcham Noe non in solo nobis adumbrari Saturno, sed etiam Prometheo.* Et hoc probat in sequentibus. Noam porro primum post diluvium excoluisse agros notum. Diodorus Siculus hoc tribuit Dionysio seu Baccho, cognomento Sabacio, Jove ac Proserpina edito. *Ingenii hunc ajunt acumine præstitisse, (καὶ πρώτον ἐπιχειρεῖσαι βῆς ζευγεῖν) primumque boves instituisse jungere sub jugum, primumque sementem fecisse.* Quod de origine Bacchi hujus Sabacii habet Diodorus, fabulosum est. Nam Sabazius vel Σαβάσιος est Sabaoth, Deus ipse, à quo artes omnes, & sic istam quoque, accepimus. Vide Vossium lib. II. Idol. cap. 14. & Dickinsonum in Delphis Phœnicizantibus cap. 10. Potest tamen seposito hoc cognomento Bacchus esse Noa quoque, quomodo & in aliis sub hoc nomine intelligendus est. Maximè, cum de Baccho Indico confirmet Arrianus in de Rebus Indicis: βόας ἑσθ' ἀρότρω ζευξά, Διονύσου πρώτον λέγουσι. *Ajunt, Dionysium seu Bacchum primum ad aratrum junxisse boves.* Nisi malueris Indicum hunc Dionysium esse ipsum illum, qui Ægyptiis appellabatur Osiris. Juvat, quod Tibullus de Osiride lib. I. el. 7.

L

Primus

Primus aratra manu solerti fecit Osiris.

Et Servius ad illa Poëtæ lib. I. Georg. *Vncique puer monstrator aratri: Alii Triptoleum, alii Osirim volunt, quod magis verum est.* Sanè Osiris est Chamus, Chamive filius, qui cum post diluvium condiderit Ægyptum, quid est mirum, si aratrum ibi primus dicatur reperisse. At sic quoque gloria inventi revertetur ad Noachum, cujus filius fuit Chamus. Et hæc quidem hæctenus non malè se habere videntur. Cætera fabulis propiora, ut quod de Cerere Hyginus habet fab. ult. *Ceres fruges serere, boves domare, & alumno suo Triptolemo fruges serere docuit.* Quamquam Cererem hanc Vossius esse putet Isidem, Osyridis uxorem. Sed videtur repugnare Triptolemi ætas, qui cum vixerit post Abrahami tempora, quomodo alumnus esse Cereris potuerit, Osyridis æqualis, parum liquet. Nam quod Triptoleum ipsum explicat Osyridem, propterea non quadrat, quia ipse quoque auctor hujus rei traditur, nec est verisimile, mulierem hoc primum invenisse. Quid? quod Petellides Gnostius non Cererem, sed filium ipsius Philomelum laudet isto nomine. Verba sunt Hygini ad Aratea: *Hermippus, qui de sideribus scripsit, ait, Cererem cum Iasione, Thusci filio, concubuisse. Ex his, ut Petellides Gnostius, historiarum scriptor, demonstrat, nascuntur filii duo, Philomelus & Plutus: quos negant inter se convenisse. Nam Plutum, qui ditior fuerit, nihil fratri suo de bonis concessisse. Philomelum autem necessario adductum, quodcunque habuerit, ex eo boves duos emisse, & ipsum primum plaustrum fabricatum esse, itaque arando & colendo agros ex eo (sic legendum est, non eos) se aluisse, cujus matrem inventum miratam, ut arantem eum inter sidera constituisse, & Bootem appellasse. Hic miratur Ceres, filium non plaustrum modò ducentem, sed & arantem, quasi nil de eo ipsa sciverit.* Quamquam falsum esse hoc oporteat, vel propter ea, quæ jam ante differuimus. Multo autem magis illud, quod à Plinio affertur lib. VII. cap. 57. *Bovem & aratrum Buzyges Atheniensis invenit.* Pro Buzyges in vetustis libris Briges, item Bytyges occurrit. Verum Buzyges est rectum. Fuit autem Buzyges, qui alias & Epimenides est dictus. Servius ad Georg. I. *Osiris significatur, ut Philostephanus $\omega\epsilon\iota$ $\epsilon\upsilon\gamma\epsilon\mu\acute{\alpha}\tau\omega\upsilon$, vel Epimenides, qui post-*
ea

ea *Buzyges* dictus est secundum Aristotelem. Hefychius: Βυζύγης, ἦρας ἄτλινός, ὁ πρῶτος βῦς ὑπὸ ἀγάλρον ζεύξας. Ἐκαλεῖτο ὁ Ἐπιμενίδης. *Buzyges*, heros Atticus, qui primus boves ad aratrum junxit. Vocatur autem *Epimenides*. Quis hic fuerit Epimenides, haud liquet. Nam Philosophus antiquus hujus nominis fuit Cnosius ex Creta, non Atheniensis. At noster ἦρας ἄτλινός, quomodo Plinio *Buzyges Atheniensis*? Tamen, quoniam Atheniensis dicitur, Cerere vel Osiride vetustior fuisse. Saltem, si quid veri huic narrationi subest, ad Athenienses ea solos spectabit. Plane sicut ea, quæ de Habide occurrit, (lib. XLIV. Justinii, cap. 4.) ad solos pertinet Hispanos. Verba ejus sunt, de Habide: *Boves primus aratro domari, frumenta que sulco quaerere docuit.* Non potest Habides hic esse Cerere vel Osiride vetustior. Cæterum fuisse boum usum in vehiculis ante usum eqvorum etiam ex eo colligas, quod eqvos primus ad vehiculum junxisse dicatur Neptunus. Fuit enim Neptunus antiquissimus Japetus, filius Noachi, quem ostendimus per Prometheum indigitari, boum primum domitorem. Scholiastes Pindari ad Od. IV. Pyth. de Arcefilao, ubi ἐπιπυρὸς Κυράνας facit mentionem: Τὴν Κυρήνην ἐπιπυρὸν εἶπεν, ἐν δὲ τῷ παραυχόβησιν, ἀλλ' ὅστι Ποσειδῶν τὰς Λιβύας διδάξαι πλεῖ τῶν ἀγμάτων καλὰ ζεύξιν. *Cyrenem vocat equestrem, non casu aliquo, sed quod Neptunus Libyos docuit jungere vehicula.* Καλὰ ζεύξιν non potest hic intelligi, nisi quæ sit junctis eqvis, quoniam ad ἐπιπυρὸς refertur, quod explicare debet. Hanc ergo Neptunus reperit post illam boum subjugationem, quæ auctorem habet Prometheum. Neq; aliud videtur voluisse Statius Theb. VI. istis verbis:

— — Neptunus equo (sic certae priorum
Fama) pater primus teneris lassisse lupatis
Ora, & littoreo domitasse in pulvere fertur.

Sic ista distingvenda sunt. Malè namq; punctum ponitur post *pater*. Quæ habet Statius de eqvo, aliter, quam de juncto ad vehiculum, intelligenda non videntur. In hoc enim universi consentiunt, quod ad currus primum fuerint aptati. Palaphatus in fabula de Centauris: πρῶτερον ἐν ἡπίσταντο ἐφ' ἵππων ὀχεῖδες, ἀλλὰ μόνον ἀγμάσιν ἐχρῶντο. Vertit Tollius: *Nesci vere prius equis vehi, sed curribus solum uteban-*

tur. Loquitur de illis, qui vixerunt ante Centauros. Floruerunt autem ipsi temporibus Ixionis, Thessaliæ Regis, qui duabus circiter generationibus excidium Trojanum antecessit. Unde potest colligi, quanto ars equestris sit recentior curruli. Eustathius de iisdem Centauris, ad II. I. Ἀγαμέμνων ἀφ' ἑστέων, καὶ ἠλίζειν ἐπὶ τῆς εὐσάβης, ἢ γὰρ ἀξέυκτος ἵπποις ἐποχέειδεν. *Omissio vehicularum usu docuerunt singulari equo vehi, velequitare equis nullo vehiculo junctis.* Apparet, equos jugales & vehicularum usum habitum vetustiore. Itaque non video, quia commotus ratione ita scripserit Lucretius lib. V.

Et prius est armatum in equi conscendere costas,

Et moderari hunc frenis, dextraque regere,

Quam bijugo curru belli tentare pericla.

Quamquam videatur habere consentientem sibi Tertullianum, qui sic lib. de Spectac. cap. 5. *Res equestris retrò simplex de dorso agebatur.* Hic res equestris *de dorso* ea est, quæ perficitur de dorso equi, cum homo ipsi infidet, opponiturque illi, quam mox nominat *de jugo.* Quod ignoro, an sit affecutus Isidorus, quoniam lib. XVIII. c. 27. ubi affert reliqua, hoc omittit. Verba ita habent: *Res equestris antea simplex agebatur, & utique communis usus reatus non erat.* Adde cætera: Liqvet enim, omnia ex Tertulliani dicto loco esse desumpta. In quo cum legatur *reus*, non *reatus*, hoc quoque nescio, an debeat haberi sanum. Quicquid fuerit, censent Isidorus & Tertullianus rem equestrem non de jugo, id est, equis subjugatis junctisque ad vehiculum, sed de dorso per conscensionem in eorum terga factam esse primam, atque sic Lucretium sequuntur. Quod nec memoria rerum, nec naturæ ipsi convenire satis videtur. Certè, si, quod supra demonstratum est, initio adhibere boves, eosque junctos ad aratrum aut vehiculum, simplicius erat ab ipsorum junctura venire ad juncturam equorum, quam ad ipsorum conscensionem equitationemque. Adde, quod ob ferociam equus vehiculo junctus rectius & facilius regatur. Nisi quis existimet, Lucretium ad sola respexisse bella, inque his equos simplices ante currus usurpatos putasse. Quamquam & de eo possit dubitari. Pollux sanè Trojanis temporibus simplicium equorum conscensionem existimat fuisse

fuisse ignoratam. Verba ejus lib. I. cap. 10. 9. Αἵβουε δὲ καὶ δὲ πὸ δίσφορων καὶ ἱππων ἐπιζευγμένων, ὡσπερ οἱ Ὀμήρου ἥρωες, μάχονται. Οὐτὸ δὲ οἱ οἰδε μονίππιες ἱππέας. *Afri verò de curribus equisque junc̄tis, sicut & Homeri heroes, pugnant. Hic enim unico equo utentes equites non noverat. Quando negat Homerum scivisse singulares eqvites, fallere videtur. Nimis enim clara sunt, quæ habentur Iliade K.*

Καρπαλίμ' & δὲ ἱππων ἐπεεθήσατο. Κόπιε δὲ Ὀδυσσεύς
Τόζω. Τὰ δὲ ἐπέτοιο θοὰς ἐπι νῆας Ἀχαιῶν.

Confestim autem equos adscendit, verberabat autem Ulysses arcum, hi verò volabant celeres ad naves Achivorum. Loquitur de Diomede, quem ait conscendisse non vehiculum, sed eqvos. Sed & in Odyss. E. ab eqvitante accipit similitudinem, quod non potuisset, si eqvitationem ignorasset. Verba sunt Homeri de Ulyssè naufrago:

Ἀμφὶ ἐνὶ δάραϊ βαίης, κέλιθ' ὡς ἵππον ἐλαύνων.

In unum lignum conscendit, velut equum singularem compellens. Nominatim κέλιθα hic vocat. Porro κέλις, ut est auctor Scholiastes vetus, quem nonnulli Didymum appellant, ὅ ἐστιν ὁ ἄρκευκὸς ἵππος, equus vehiculo non adjunctus. Latini pari modo celetem equum appellarunt, uti liqvet ex XXXIV. lib. Plin. cap. 5. Non igitur ignorasse potuit Homerus hoc genus κέλιθ', sicut Homerus ipse appellat, vel μονίππις, sicut à Polluce explicatur. Atq; ita quondam censuit & Brodæus. Neq; tamen, si Homerus scivit, eo usurpasse temporibus Trojanis necesse est. Et observant veteres Magistri errorem hac in parte apud Homerum. Eustathius: Οἱ παλαιοὶ λέγουσι καὶ ὅτι ἀναχρονισμῷ σχήματι ἐν ταῦτα χρῆται ὁ ποιητής. Κέλιες γὰρ ἐκλήσαντο τῶν ἥρωων, ἀλλ' ὕστερον ἐγενήθη τὸ ἔυρημα. Veteres ajunt, figura anachronismi usum hic Poëtam esse. Celetes enim vel singulatores non fuere inter Heroës, in ventum namque atatis posterioris. Sed fortassis non necesse est, ut Homerum arguamus. Nam ne ipse quidem usquam Heroës suos facit inter se certamina ex eqvis edere. Quod unicum voluisse Pollux videtur in verbis præcedentibus. Nam alias non tam indiligentem credimus fuisse Homeri lectorem, ut loca superius allata ignoraverit. Et agit totum illud caput non de re vehiculari in universum, verum ea, quæ recepta est in bello. Atq; tali modo etiam accipienda verba Scholiastis.

liaftis ad II. Ο κελίσιζεν ἵππον κέλιθα ἐλαύνειν. κέλις ὁ μόνιμος, καὶ τὸ κέλειν, βαδίζειν. Ὁθεν καὶ κελυθός. Ἐπὶ τὸ παλαιὸν ὡς ἐπίπαι τοῖς ἄρμασιν ἐχρῶντο. *Celetezein, equo celere vehi. Celes, equus singularis, à celein, id est, incedere. Unde & celeuthos. Antiquitus per uniuersum ferè vehiculis utebantur.* Vult, opinor, usos veteres vehiculis ad prælia, nec nisi ferè receptam nostram eqvitandi rationem. Neq; colligas ferè aliter ex Sacris. Sanè Pharaonis exercitus, qv̄i est inter antiquissimos, qvorum ad nos memoria pervenit, à Mose censetur numero non eqvitum, sed curruum aut vehiculorum. Verba Mosis Exodi 14. de Pharaone: *Iunxit ergo currum, & omnem populum suum assumpsit secum. Tulitque sexcentos currus electos, & Duces totius exercitus.* Similia legas de exercitu Sifaræ Judicum cap. 4. *Clamaveruntque filii Israël ad Dominum. Nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppresserat eos.* Licet autem curribus ad prælia sint usi ante singulares eqvos, tamen penitus ignotam extra prælia qv̄oq; eqvitationem fuisse non necesse est. Nam, ut supra vidimus, diu ante tempora Trojana eam ad venationem usurparunt Thessali. Qv̄omodo intelligendus Plinius, qv̄ando ait lib. VII. cap. 56. *Pugnare ex equo Thessalos, qui Centauri appellati sunt,* docuisse ferunt. Fuit enim pugna ista non adversus homines in prælio, sed tauros in venatione, unde nomen Centaurorum acceperunt, sicuti Palæphatus testatur. Sed & ante Thessalos adhibuerunt ad res alias, si verum est, qv̄od habet idem Plinius de Bellerophonte verbis paulò ante occurrentibus: *Equo vehi Bellerophontem* docuisse ferunt. Vixit enim Bellerophon ante CHRISTUM anno circiter MCCCLX. ut Petavius existimat, id est, annis centum triginta & amplius ante Thessalicos Centauros. Sanè, qv̄ando nominatim scribit *vehi* eqvo docuisse, videtur Bellerophonti hoc tribuere, qv̄od celeritatem eqvi ad itinera conficienda primus observarit, & ad usus adhibuerit humanos. Qv̄anqv̄am ne hoc qv̄idem fortè ipsi aliter concedi possit, qv̄am qv̄atenus ostenderit apud suos. Nam alias de Sefanchose, qvem & Sefostrem appellant, Ægyptiorum Rege, Dicearchus: *Πρώτον Φασίῳ αὐτὸν εὐριμένας ἵππων ἀνδρωπὸν ἐπιβαίνειν. Ajunt eum primum invenisse, quomodo conscendere homo equum possit.* Vixit Sefostris

Sofstris

fostris, ut doctissimus in his supputat Rupertus, circa annum mundi MMCDLXXV. Unde liquet, Bellerophontem antecessisse annis quasi centum atq; quindecim, cum Bellerophontis ætas cadat in annum mundi MMDXC. Jam cum hos omnes longo intervallo superaverit Neptunus, quem junxisse eqvos ad vehicula ostendimus, hanc rationem esse illa altera vetustiore, clarum arbitramur. Adhibuerunt autem boves olim non ad aratra solum, operave rustica, sed & alia vehicula. Sic quo Sacerdos Junonis ire ad sacra solebat, bobus trahebatur. Colligitur ex historia Cleobis & Bitonis, de quorum matre, quæ Sacerdos talis fuit, Herodotus lib. I. Ἐδὲ πάντας τὴν μῆτρα' αὐτῶν ζεύγει νομισθῆναι ἐς τὸ ἱερόν. Οἱ δὲ σφι βόες ἐν τῷ ἀγρῷ ἔπαγεθ' ἰσθλοῦ ἐν ᾧ ἔην. *Oportebat plane matrem eorum vehiculo juncto ire ad templum, boves verò ex agro in tempore non venerant.* Simile quid observatum in Sacerdote Dianæ. Heliodorus lib. III. de Chariclia eò munere fungente: Ἡγελο μὲν γὰρ ἀρμάμαξιν δὲ πρὸ συναπίδος λευκῆς βοῶν ὄχευμένῃ. *Vehebatur in carpento, quod jugum boum album trahebat.* Apud Gallos etiam regiis vehiculis adjungebantur. Eginhartus in vita Caroli Magni de Rege Gallorum seu Francorum: *Quocumque eundum erat, carpento ibat, quod bubus junctis & bubulco rustico more agente trahebatur. Sic ad palatium, sic ad publicum populi sui conventum, sic domum redire solebat.* Manet eadem consuetudo hodieq; apud regulos Indorum, sicut discimus ex Itinerario Olearii, qui vidisse se hujusmodi aliquem cum vehiculo à bobus tracto scribit lib. IV. cap. 29. verba postea recensebo. Romæ jungebantur carpentis feminarum. Hinc Lampridius in Heliog. c. 4. *Facta sunt Senatus consulta ridicula de legibus matronalibus, & c. quæ asino veberetur, quæ carpento mulari, quæ boum.* Reginarum vehicula traxisse apud Æthiopas videntur. Ita sanè describit Heliodorus lib. X. Ἐφ' ἀρμάμαξιν βοῶν λευκῶν ἡ Χαριχλεια' αὐτῆ Περσίην ἐπὶ τῶν Μερῶν παρὰ Περσῶν. *In curru boum alborum Chariclia & Persina Meroen deducebantur.* Ad vehicula, in quibus sarcinæ militares, vix alia quondam animalia. Inde Pollux lib. I. cap. 10. *Χρεία δ' εἰς τὰς πολέμους, σκευοφόρων μὲν ὄντων, ἐπισκευαζομένων ὃ βοῶν ὑφ' ἀρμάμαξιν.* *Ad bellum verò opus est armaferentibus asinis, bobus ad currus preparatis.* Et Mauritius noster docet, quomodo

modo regi hæc vehicula debeant, ut, qui ex eis pugnant, habeant velut murum ante se, καὶ οἱ βόες φυλάττωσαι ἀπὸ τῶν βαλλομένων σαγιτῶν, & boves præsentur tuti à jactu sagittarum. Libri XII. parte secunda, §. 18. unde idem intelligitur. Accedit & Leo, quando ita habet cap. XI. §. 45. Επινοήσεις ἢ εἰς τὸς βόας τῶν ἀμαξῶν. Mutilatè reddidit interpretès: *Observabis etiam boves diligenter*: cum debuisset, *boves vehicularum*, scribere. Vegetius collocat & ad carpenta, in quibus vehuntur onagri, si scriptura ejus non est vitiosa. Ita namq; habet lib. II. cap. ult. *Item decem onagri, hoc est, singuli per singulas cohortes in carpentis bobus portantur armati*. Dicit portari onagros illos in carpentis bobus, pro, à bobus, trahentibus videlicet carpenta illa. Fuit olim boum usus etiam in cursu publico. Hinc Imperator Constantinus in l. i. t. 5. lib. VIII. C. Theod. *Si quis iter faciens bovem non cursui destinatum, sed aratris deditum, duxerit abstrahendum*. Ostendit, boves certos huic negotio adhibitos, qui fuere alii, ab agresti operi addictis. Meminit & Constantius Imperator in epistola ad Helpidium ejusdem tituli l. ii. *Pro singulis angariis bina tantum boum paria consequantur*. Item Arcadius & Honorius, l. 53. *Si qui vel per unam mutationem veredum mulamve aut bovem superducendum esse crediderit, memoratam fisci viribus multam inferat*. Verum quomodo in cursu publico animal tam tardum? Puto non tam homines, quam species fiscales, opera eorum deduci consuevissent. Quamquam nec tam lenti ubiq; boves. Referam, quod memorat Olearius in Itinerario suo, loco antea indicato: *Postea fiebat nobis obviam regulus Indorum cum Indicis equitibus nonnullis & servulis. Vehiculum ipsius peculiari ratione structum incumbibat rotis duobus parvis in axi non vulgari, verum ferro benè crasso, quod sursum erat inflexum inter rotas, discurrentibus. In vehiculo supernè tecto sedebat Myrsa una cum alio flexis ad inferiora pedibus. Vehiculum ipsum trahebant boves Indici coloris albi pulcherrimè nitentes, collis brevibus, in ceruice prope humeros gibbosis, quorum cornua rubro colore picta erant. Circa collum multa habebant tintinnabula. Temo supra boves eminebat. In fronte vehiculi sedebat auriga, boves regens fune per nares ipsorum trajecto. Et currebant ipsi tanta celeritate arteque,*
quanta

quanta possit equus optimè edoctus. Habes hic boves Indicos, equis nihilo tardiores. Qvales credere possumus & ad cursum illum publicum adhibitos, si opus esset festinatione. Post boves nescio, annon ad vehicula sint juncti asini, & ipsi ante eqvos. Certè ipsi quoque mitiores tractabilioresque sunt. Habesque inter ministeria agrestia non minus asinos plaustrarios, quam boves. Cato de R. R. cap. II. *Boves duos, asinos plostrarios duos.* Columella de eodem lib. VII. c. I. *Non minima pondere vehicula trahit.* Voluit hoc ipsum in subsequenti- bus: *Pleraque utensilia & vehere in urbem & reportare collo vel dorso commodè potest.* Nam *vehere collo* dicitur, cum jugo ad collum firmato vehit trahitque vehiculum, & opponitur *in dorso vehere*, quod fit per clitellas dorso impositas, ut notum. Quin imò Afri quidam eos solent jungere aratro. Plin. lib. XVII. cap. 5. *In Byzacio Africa illum centena quinquagena fruge ferilem campum, nullis, cum siccus est, arabilem tauris, post imbres vili asello, & à parte altera jugi anu, vomerem trahente, vidimus scindi.* Neque alio respexit Deus ipse, quando inter leges cæteras hanc edit Deut. 22. *Non arabis in bove simul & asino.* Nempe & Judæis usitatum fuit asinis arare. Unde apud Esaiam cap. 30. *Boves & asini terram colentes.* Neque ignorarunt penitus Itali. Unde Varro II. R. R. 6. *Plerique deducuntur etiam ad arandum, ubi levis est terra, ut in Campania.* Et lib. I. cap. 20. *Vbi terra levis, ut in Campania, ibi non bubus gravibus, sed vaccis aut asinis arant.* Alias solenne ipsorum ministerium, trahere machinas farinarias, easque reciproco gressu circumrotare, quemadmodum ex Luciano Apulejoque novimus. Columella lib. VII. cap. I. *Iam verò molarum & consiciendi frumenti pene solennis est hujus pecoris labor.* Atque ob hanc causam inter cætera, quæ ruri necessaria, Cato *asinum molarium* commemorat cap. II. Erant enim, qui gestandæ farinæ tantum putant destinatum. Alfeno Jcto *asinus est machinarius*, l. 60. ff. de Leg. III. qui ex eadem ratione censet in prædiis legatis contineri. Meminit ejusdem Ulpianus l. 12. §. 10. ff. de Instr. vel Inst. ubi jungit machinæ frumentariæ; unde intelligitur esse plane Catonis molarium, id est, eum, qui *molam machina quadam inclusam volvit & torquet*, sicut à Turnebo explicatur. De hoc locutus quoque Catullus est illo versu:

M

Et

Et non pistrino traderis atque asino.

Ad quem laudat Barthius Epigramma vetus lib. xxiv. Adv. cap. 5.

Cum possis parvo sumptu conducere asellum,

Qui soleat teretes vertere ritè molas.

Quamvis autem & plostrarii sint asini, crebriores tamen & frequentiores in vehiculis sunt muli, quos & ipsos ante equos aliqui existimant adhibitos. Festus: *Mulis celebrantur ludi in Circo Maximo Consualibus, quia id genus quadrupedum primum putatur captum currui vehiculoque adjungi.* Dicit, primum currui adjectos, quod intelligendum puto non respectu omnium quadrupedum, ita namque falsum esset, verum solorum equorum. Quamquam & de hac re possit dubitari. Scholiastes enim Pindari Oxylum auctorem jungendorum mulorum facere videtur. Verba ejus sunt ad Pindari Pyth. Od. V. Ἀσράβην πρῶτ' ἔκαλέζευζεν Ὀξύλ' ἔδ' Αἰτωλός. Hic Ἀσράβη, ut opinor, *mulus*, ut sit sensus: *Mulum primum iunxit Oxylus Aetolus.* Hesychius profectò: Ἀσράβη τίθειται ἐπὶ τῶν ἀναβατικῶν ὄνων. Οἱ δὲ τὸ πλεῖστον μὲν τῶ σωματικῶν ἡμιόνων ἄτωι ἐλεγον. *Astrabe ponitur etiam pro asino, quem conscendimus. Plerumque autem sic vocantur muli clitellarii.* Quibus verbis liquet, Ἀσράβην mulum esse. Facit tamen mulum non currulem aut vehicularem, verum clitellarium. Convenitque Pollux lib. vii. cap. 33. ubi vehiculario opponit. Ὀν' ἔ, inquit, ἡμιόν' ἔ, Ἀσράβη, νῶλεϊς καὶ ζύγιοι. Καὶ τὸ μὲν τῶν νῶλεων ἡμιόνων ἀγώνισμα, ἐκαλεῖτο κάλιππ' τὸ δὲ τῶν ζυγίων, ἀπὴνῆλον. Hic ἀγώνισμα ἡμιόνων νῶλεων est, quod fit Ἀσράβη. Sic Oxylus non primus junxerit ad currus, sed in ludis publicis mulos instituerit clitellarios, seu illud genus, quod à Græcis calpe dictum fuit. Floruit Oxylus tribus circiter aetatibus post bellum Trojanum, ut qui patrem Hæmonem, avum Thoantem habuit, qui Thoas Atrei filiorum fuit socius in bello Trojano, quemadmodum ex Pausaniæ Eliacis cognoscimus. Quod abunde monstrat, non ab ipso primum junctos ad vehiculum fuisse mulos. Facit enim eorum in vehiculis mentionem etiam Homerus, ut Odyss. Z.

Οἱ μὲν ἄρ' ἐκλὸς ἀμαζανέυτροχον ἡμιονεῖν

Ὀπλεον, ἡμιόνους δ' ὑπάγον, ζεύξαν δ' ὑπ' ἀπὴνη.

Illi quidem foris currum velocem à mulis tractum instruebant, mulos vero

verò subigebant, adiungebantque vehiculo. Atq; ita legimus & locis aliis. Sed nec in ludis publicis Calpen instituit, si credimus Pausaniæ, ut qui Patæcum Achæum auctorem ejus faciat circa Olympiadem demum septuagesimam atq; primam. Ut videre Pindari Scholiastes debeat, quo pacto sua tucatur. Muli sanè diu ante Oxylum fuere noti, nec modo alias, sed & ad vehicula adhibiti. Neq; tamen credam ante eqvos usurpatos, cum haud dubiè genus ipsum serius extiterit. Quicquid sit, mulorum usus fuit longè frequentissimus in re vehiculari. Atq; apud Homerum quidem ipsius Priami Regis currum ducunt, Il.Ω. Sed & Nausicaæ, filia Regis Alcinoi, Odyss. Z. Etiam Medea, regia filia, lib. III. Apollonii, v. 840. jubet -- Οὐρανὸς ὑποζεύξαδ' ἀπὸν ἄνδρα.

Mulos adiungere vehiculo. Nam per ἑρπῆας, ἡμιόνους innui Hesy chius testatur. Unde constat magna in dignatione apud veteres fuisse. Neq; post eviluerunt. Nam & Cæsares Imperatoresq; illis usi suis in vehiculis. De Nerone Sveton. cap. 30. *Nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis.* Idem de Vespasiano, cap. 23. *Mulionem in itinere quodam suspicatus ad calceandas mulas desiliisse.* Nota, mulas utrobiq; dici, non mulos, illarum enim usus crebrior ad vehicula. Quod abunde poterit liquere etiam ex sequentibus. Conjuges Imperatorum mulas frequentissimè in vehiculis habuere. Inde videas carpenta cum mulabus in nummis Agrippinæ, matris Caji; Domitillæ conjugis Vespasiani; Faustinae conjugis Antonini, atq; aliarum. Credo pertinere huc & verba Plinii lib. xxxiii. cap. 3. *Nostra ætate Poppea, coniux Neronis Principis, delicatioribus iumentis suis soleas ex auro quoque induere solebat.* Delicatiores iumenta mulas puto significare. Certè apud alios quoq; iumenta, mula. Sic apud Juvenalem sat. III. cum præcessisset: *Sed iumenta vocant:* sequitur: *Dudum mulio virga adnuit,* unde constat, iumenta esse mulas. Et in Sulpitii Severi Dialogo II. cap. 4. legimus: *Consumit Gallicas mularum pœnamastigias;* cum tamen antecesserit: *Agri, quo ire cœperant, iumenta præcipiunt.* Præter Reges Imperatoresqve, ipsorumq; seu conjuges, seu alias conjunctas, etiam aliæ opulentiores honestioresq; feminæ ad vehicula habe-

bant mulas. Inde Senatusconsultum Heliogabali, cum luxu earum usus fieret promiscuus, de matronis, *quæ a sino veheretur, quæ carpento mulari.* Et solebant à maritis exigere, præsertim locupletiores elatioresque. Tertullianus lib. II. ad Uxorem, cap. 5. eo respexit illis verbis: *Vnde, nisi à diabolo maritum petant, bonum exhibenda sella, & mulabus, & cinerariis peregrina proceritatis.* Viris quoque in dignitate constitutus serviebant in vehiculis. Præsidibus Provinciarum sanè Alexander Severus constituit *mulas senas, mulos binos, equos binos,* cum in aliquam dimitteret provinciam, sicuti Lampridius in vita ejus cap. 12. notavit. Ubi bene Salmasius mulas pertinuisse ait ad rhedas vel carrucas. Dicit autem ibi Lampridius, fecisse hoc Severum *exemplo veterum.* Sed illi quidem veteres mularum nullam, quantum scio, faciunt mentionem, de mulis solis loquuntur. Liv. lib. XLII. cap. 1. *Magistratus mulis tabernaculisque & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis.* Sic Svetonius de Augusto, qui pro rebus pecuniam præberi eis iussit, cap. 36. *Auctor fuit, ut Proconsulibus ad mulos & tabernacula, quæ publice locari solebant, certa pecunia constitueretur.* Mulos igitur habebant olim, non mulas, eosque non ad carpenta vel carrucas, verum clitellarios. Postea molliæ crescente fuisse quoque ad carrucas videntur easque mulas. Usurparunt certè & alii. Inde *mularum carruchariarum* mentio apud Ulpianum l. 38. §. 8. ff. de edicto ædil. *Quæsitum est, si mula talis sit, ut transiungi non possit, an sana sit? & ait Pomponius sanam esse, plerasque denique carrucarias tales esse, ut non possint transiungi.* In his porro datam operam observo, ut essent nitida, ut ejusdem omnes coloris. Hoc enim respectu Seneca, reprehendens luxum sui temporis, ep. 87. *Quid ad rem pertinent mule saginatae, unius omnes coloris?* Neque alia fortassis causa, quod sic prætia illarum auferentur. Martialis certè memorat venditas quandoque carius, quam domos. Verba lib. III. ep. 62.

— — *Pluris mula est, quam domus, empta tibi.*

Mulos habuerunt etiam in cursu publico. Inde Arcadius & Honorius Imperatores l. 53. de Cursu publico Cod. Theod. *Si qui vel per unam mutationem veredum mulam ve superducendam esse crediderit, &c.*

rit, &c. Et nominatim in fiscali rheda observamus apud Sulpitium Severum Dial. II. cap. 4. *Interim per aggerem publicum plena militan-
tibus viris fiscali rheda veniebat, &c.* sequitur, quomodo verbera-
rint Martinum, & ob id jumenta eorum porro ire nequiverint.
*Consurgunt deinde omnes pariter in verbera. Consumit Gallicas mula-
rum pœna mastigias.* Solebant quoque jungi vehiculis vulgaribus, qui-
bus iter faciebant. Hinc Aufonius ad Axium Paulum, quem ad se
invitat, Epist. 8.

Cornipedes rapiant imposta petorita mula.

Et ad Paulum, ep. 14. quem cupit venire, verum nullis vectum mu-
labus: *Nec celeres mulas ipse Metiscus agas.*

Ubi nota, celeritatem mularum laudatam. De qua nescio quis in
Catalectis etiam Virgilianis ad Sabinum:

Sabinus ille, quem videtis hospites

Ait fuisse mulio celerrimus

Neque ullius volantis impetum cisi

Nequisset praterire, si ve Mantuam

Opus foret volare, si ve Brixium.

Vocat mulionem celerrimum propter mulas, quas habebat cele-
res in vehiculo, quo solenne iter faciebat vel ad Mantuam, vel ad
urbes alias. Quod liquet etiam ex sequentibus, ubi mentionem fa-
cit mularum. Atque hæc est causa, cur de suo vehiculo, quo faciebat
iter, Seneca epist. 87. *Vehiculum, in quod impositus sum, rusticum est.
Mula vivere se ambulando testantur.* Vult illo se vehiculo incessisse
lento gradu, contra consuetudinem communem. De celeritate il-
la mularum testes sunt & alii. Nam & Aufonius supra *rapere* petor-
rita dicebat, quod celeritatem illam indicat: & de omnibus ab
eque genitis testatur Plinius, quod sint *veloces in cursu*. Quamquam
verò mulas habuerint frequenter ad hoc genus vehiculorum, ta-
men mulos quoque ad id usurparunt. Inde namque *muli* sunt *rhedarii*
apud Varronem lib. III. de R. R. cap. ult. *Celerius voluntate Horten-
sii ex equili educeres rhedarios, ut tibi haberes, mulos.* Scaligeriana &
Commeliniana editio præfert *mulas*. Verum altero modo legitur
in vetustioribus codicibus. Et Varro ipse ad hos usus mulos nomi-

nat, non mulas. Verba ejus lib. II. cap. 8. *In grege mulorum spectanda
 atas & forma, alterum, ut vecturis sufferre labores possint, alterum, ut
 oculos aspectu delectare queant. Hisce enim binis cunctis omnia vehicu-
 la in viis ducuntur.* Loquitur de vehiculis in viis, & ad ea mulis, non
 mulabus. Sed quid est, *labores sufferre vecturis?* Qui nam illi ve-
 cturi, qvive labores? Puto plane, Varronem scripsisse *vectura*, ac
 intellexisse laborem mulorum, quem perferunt in vectura. Quo-
 modo apud Virgilium est *labor operum*, apud Tullium *labor rerum*,
 & id genus. Fuit alioqvi animalis hujus usus etiam in plaustris ad
 trahenda onera. Docet historia de Atheniensi mulo, Plinio me-
 morata lib. VIII. cap. 64. *Mulum LXXX. annis vixisse, Atheniensium
 monumentis apparet, eo gavisi, cum templum in arce facerent, quod, de-
 relictus senecta, scandentia iumenta comitatu nisi que adhortaretur.*
 Nisum hic intelligit jumentorum, id est, mulorum, in plaustris edu-
 cendis in altum. Docet Plutarchus, qvi eandem rem sic describit,
 libro de Solert. Animal. Τῶν συνεργασμένων προθύμως ἢ διὰ τὴν ἀφει-
 μένων ὀρέων εἰς κατερχόμεν ὃ εἰς Κεραμικὸν καὶ τοῖς ἀνάγκαι ζεύγεσι τὸς λίθους ὑπὸ
 τῶν αἰσυνανέσθερε καὶ συμπαρήραζεν. *Mulorum unus, qui alacriter opus
 adiuverat, sed iam ob atatem vacatione donatus fuerat, in Ceramicum
 descendens, ac iunctis ad plaustra lapides vectantia occurrens perpetuò
 una versabatur currebatque.* Et adhuc clarius in vita Catonis Majo-
 ris: Ἡμίονων μίαν φασὶ καλαβαίνεσαν ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς τὰ ἔργα, τοῖς ἀνάγκαι τὰς
 ἀμάξας ὑποζυγίοις εἰς ἀγορὰν συμπαρήραζεν καὶ προηγείδης. *Mularum unam
 aiunt sua sponte venisse ad opus, unaque cum iumentis, que in arcem
 trahebant plaustra, cucurrisse ac praevisse.* Ἐποζύγια hic iumenta, id est,
 mule. Nam & apud Græcos illo sensu sæpe vox hæc reperitur. Sed
 est observandum in his verbis dici mulam in feminino, quæ mulus
 est & in præcedenti loco, & apud Plinium. *Μίαν*, inquit, & *ἑαυτῆς*, quod
 ad mulam pertinet. Ego tamen malo credere fuisse mulum. Mulos
 enim masculos potius adhibebant ad hoc genus agreste, quam
 mulas feminas. Monstrat ipse etiam Homerus Iliad. P. quando ita
 inquit:

-- Ὡς θ' ἡμίονοι κρατερὸν μένος ἀμφικαλόντες
 Ἐκωσ' ἐξ ὄρεος καὶ παπαλόουσαν ἀλαρπὸν
 Ἡδοκὸν, ἢε δέρου μέγα νήιον. -- --

Tanquam

Tanquam muli validis viribus sumptis trahunt ex monte per asperam viam vel trabem, vel lignum ingens navale. Cujus circiter temporibus, aut paulò post, florens Naëman Syrus & ipse mulos onera trahentes Regum iv. cap. 5. memorat. Verba Græcorum Interpretum: Δοδίτω δὴ τῷ δέλω σέ γόμοσ ζεύγ. & ἡμιόνων. Interpres Latinus sic exposuit: *Concede mihi, servo tuo, ut tollam onus duorum burdonum de terra.* Quod significat onus, non quod trahere, sed gestare possint. Atq; sic accepit & Lutherus: *So viel zwey Mäuler tragen.* Quantum muli duo ferre possunt. Eadem sententia Castalioni fuisse videtur, vertit enim: *Duorum mulorum onus.* Eadem Tremellii & Junii: eadem interpretis Svetici, atq; aliorum. Et profectò muli frequentissimè ad hoc adhibiti, ut ferrent onera in dorso. Phædrus noster lib. II. cap. 8.

*Muli gravati sarcinis ibant duo;
Vnus ferebat fiscos cum pecunia,
Alter tumentes multo saccos hordeo.*

Senec. ep. 123. *Omnes iam mulos habent, qui chrysellina, & murrina, & calat a magnorum artificum manu portent.* Nempe sicut notat Columella lib. vi. cap. 37. *Clitellis aptior mulus, illa (mula) quidem agilior.* Quia celerior agiliorq; mula, ideò illius fuit usus in vehiculis, præsertim iis, quibus faciebant iter, sicut supra notabamus; at mulus, quia firmior validiorq;ve, ideò ad gestandas in clitellis sarcinas adhibitus. Hinc *mulus clitellarius* apud Plautum in Mostellaria Act. III. scen. 1. *Muliones mulos clitellarios habent.* Non tamen id Naëman volebat, quod interpretes pleriq; censuerunt. Aliud sanè ζεύγ. & ἡμιόνων, aliud *duo muli clitellarii.* ζεύγ. enim dici nequit aut intelligi, nisi de conjunctis ad jugum, sicut ipsa ratio vocabuli testatur. Atq; ita locum illum Regum intellexit magnus vir Samuel Bochartus. Nam sic reddidit Latine: *Detur, quæso, ser vo tuo onus paris mulorum:* exposuitq;ve: *Id est, bigæ mularis.* Ut sic Naëman voluerit, non quantum ferre muli duo possint dorso, sed quantum trahere vehiculo. Unde simul constat, mulos jungi ad plaustra & vehicula oneribus gestandis parata consuevisse. Solebat quoq; jungi mollis farinariis, ut asini. Isidorus sanè ob hanc causam mulos putat appella-

pellatos. Μύλη namq; mola. *Mulus*, ait, à *Græco tractum vocabulum habet. Græcè enim, quod jugo pistorum subactus tardas molendo ducat in gyrum molas.* Et apud Svetonium in Julio cap. 31. memorantur *mulæ* è proximo *pistrino ad vehiculum juncti*, qui non alii, quam ad molas farinarias destinati. Ad aratra quoq; aliquando adhibebant. Columella lib. VI. cap. 37. *Vterque sexus (mulorum) & viam rectè graditur, & terram commodè profcindit, nisi pretium quadrupedis rationem rustici oneret, aut campus gravi gleba robora bouum deposcat.* Videtur hoc loco Columella boves robustiores facere mulis. Contra censet Homerus, qui ne mulabus quidem putat in hoc opere posse comparari. Verba ejus sunt Iliad. K.

Ἡμιόνων, (αἱ γὰρ τε βοῶν προφερέσσερα εἴσιν
Ἐλέμεναι νεοῖο βαθεῖνσ ἀπὸ τὸν ἀροτρον.

Mularum (hæ enim bobus præstantiores sunt ad trahendum in novali profundo compactum aratrum. Hic mulas præfert bobus. Sed est ista apud Homerum comparatio non de robore instituta, sed celeritate. Eustathius: *Φασὶ οἱ ἔμπειροι ἄς μὲν τῇ πρώτῃ τῆς γῆς ἐργασία, βοῶν δεῖ, σχολαιοτέρων ὄνων καὶ γενναιοτέρων, ὡς ἀν βαθεῖα γένηται ἢ τομῇ, ἐν ᾗ τῇ νεοῖο ἴδῃ ἀποσχισμένη, χρησιμοὶ τὸ τῶν ὀρέων γένεσ, μᾶλλον ὡς ὀξύτερον. Τοιαῦτον γὰρ τὸ ὀρικὸν ζεύγος, ὡσπερ αὐτὸ τῶν βοῶν ἰσχυρότερον.* *Ajunt periti, quod primæ subactioni terræ convenient boves, quoniam sint tardiores, & laboris patientiores, ut profundi sulci agantur. In subacta verò & aratro scissa utilius sit genus mulorum, ut quod sit celerius. Tale namque jugum mulare, quemadmodum contra bouum est robustius. Sed ad genus ultimum est veniendum, id est, eqvos. Hos verò ad vehicula jungi solitos notissimum. Et jam supra prolixè hac de re locuti sumus. Fuitq; usus hic eorum non in militaribus solummodo vehiculis, iisve, qualibus in urbe itineribusve incedebant, verum etiam agrestibus. Quo respectu Virgilius lib. III. Georg. ubi agit de cura circa eqvas gravidas: *Non illas gravibus quisquam juga ducere plaustris,**

Non saltu superare viam sit passus.

Neq; enim opus erat ista admonitione, nisi eqvi alias eqvæve jungi plaustris consuevissent. Ad aratra tamen juncti rarissime videntur. Varro sanè, Columella, caterique, quando mentionem faciunt arationis,

arationis, boves tantum memorant vel tauros, eqvos nunquam. Neque apud Virgilium aut Scriptorem alium veterem aratorem eqvum memini legisse. Similiter Jureconfulti veteres, ubi fundi enumerant instrumenta, boum & jugalium, nunquam eqvorum nominatim faciunt mentionem. Eadem Græcorum fuit consuetudo. Nusquam certè Pollux loquitur de eqvo ad aratrum. Et omnino eqvos censeo in magno quondam pretio fuisse, ac iccirco adhiberi raro potuisse ad hæc opera. Contra quam videmus hodie per multas Europæ fieri regiones, ubi bobus arare inter notas paupertatis apud agrestes solet numerari. Sed de his occasione alia.

Cap. IX.

De feris & similibus domitis ad vehicula.

Feras ad vehicula quis primus junxerit. Hyginus emendatur. Inter eas usurpati cameli. Salmastii lectio Pliniana comprobatur, & Græca Esaiæ refellitur. Cameli veloces. Iuncti ad aratra quoque. Elephanti in curru Regum ac triumphantium. Plinius, Diodorus expositi, Demsterus notatus. Capitolinus emendatus. Fuerunt etiam in carpentis Augustorum circensibus & quadrigis, item in vehiculis onerariis & aratris. Leones in curru, & quis Romæ primum junxerit. Kados quid. Dalechampius notatur, & Athenæus exponitur. Pardi & tigres in vehiculis. De Servio, ejusque quadam historia suspitio. Item ursi, & apri, & origes, & struthiones, & bubali, & bisontes. Oppianus arguitur & explicatur, itemque Solinus. Tum asini sylvestres, & cervi, & canes, & hirci. Leguntur & hermaphrodita equi & onelaphi in vehiculis. Athenæi locus examinatur.

PRæter domesticas, veteres nonnunquam sive magnificentiæ, sive luxus ostentationisq; causa vehiculis jungebant feras. Estque hoc inventum minimè recens, sed jam ante tempora Trojana notum, quando de Admeto Hyginus fab. 50. *Alcestim Pelei filiam cum complures in conjugium peterent, & Pelias cum multos eorum repudiaret, similitatem his constituit, ei se daturum, qui feras bestias ad currum junxisset: Iis, quum vellet, a veheret. Itaque Admetus ab Apolline petiit, ut se adjuvaret. Apollo cum ab eo esset liberaliter tractatus, cum in servitium fuit ei traditus, aprum & leonem ei junctos tradidit,*

N

quibus